

בס"ד
שיעורי "לול שישו"
בישבה"ק ברכת יצחק
 שנה י"א

פרשת בא
פדיון פטר חמור שנמצא טריפה

פי"ג פסוק י"ג "וְכָל-פֶּטֶר חָמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׂה וְאִם-לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוּ"

א. מעשה באדם אשר נולד לו בעדר חמוריו, חמור בכור, ומכיון שכך ערך הלה טקס "מצות פדיון פטר חמור" ברב עם, אשר נפדה בשה וניתן לכהן, אלא שלאחר זמן כאשר נשחט הכבש שניתן לכהן התברר שהכבש טריפה, נשאלה השאלה האם צריך לקיים מצות פדיון פטר חמור שוב, באשר התברר שפדיון פטר החמור היה טריפה בעת הפדיה, ויש לציין שאחר בירור דברים נודע ששויו של בשר הכבש הגם שהוא היה טריפה, עולה על שוויו של החמור, וא"כ יש לדון שאולי הפדיון חל מצד שווי הבשר.

ולשם הבנת הענין יש להקדים כמה הקדמות. א' במשנה בבכורות (דף י"ב א') איתא אין פודין וכו' ולא בטריפה. ב' הגם שאין פודין בטריפה, מ"מ מבואר בגמ' (שם דף י"א א') אמר רבי יצחק אמר ריש לקיש, מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו פודהו בשווי, ובהמשך מבואר שהטעם הוא של אמרה תורה בשה להחמיר עליו, אלא להקל עליו. ומובא שם שרב נחמן פדה החמור בשלקי (היינו עשבים שלוקות). וביאור הדבר, שמה שהתורה אמרה לפדות פטר חמור בשה, אינו בדוקא שה ולא דבר אחר, אלא שאם פודהו בדבר אחר, צריך שהחפץ הפודה יהיה שווה ערך לחמור, אך אם פודה בשה, אין צורך שיהיה השה בערך החמור, אלא אפי' שהוא שווה פחות מערך של חמור מועיל הפדיה, וזה מה שאמרו, שכשהתורה אמרה לפדות בשה, התכוונה להקל מהאדם. ג' הגם שנשמע מהגמ' שניתן לפדות את הפטר חמור גם בשאר דברים, מ"מ כתב הבית יוסף (יו"ד סי' שכ"א) והמנח"ח (מצוה כ"ב אות ד' ד"ה והנה) שאם יש לפודה שה, מצוה לכתחילה לפדות בשה, ולא בשווי של החמור. (אך יעי' בספר אפריון יוסף סי' ט"ז אות ב' ד"ה וצ"ב שדקדק מלשון רבינו גרשום שיכול לפדות לכתחילה בשווי, וכן למד הדברי חמודות על הרא"ש סי' י"ב אות כ"ו). ומעתה מובן השאלה האם ניתן לומר שהגם שהפדיון לא חל מצד שהשה טריפה, מ"מ אולי יחול מצד השווי הטמון בבשר השה.

האם טריפה שנפסל לפדיון הוא בכל טריפות

ב. אלא שיש לנו לדון מכמה פנים בשאלה זו, ראשית, שהגר"מ שטרנבוך שליט"א (בספרו תשובות והנהגות ח"ד סי' רמ"ה) יצא לחדש, שכל מה שאמרו במשנה שאין פודין בטריפה, היינו בטריפה הניכרת לעין, וחילו נובע ממש"כ רש"י ורבינו גרשום, בפ"י המשנה שאין פודין בטריפה, היינו שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמטה. נשאלת השאלה למה דקדקו בדבריהן לציין באיזה טריפה מדובר, ולא

כללו את כל י"ח הטריפות באותו כלל האמור במשנה שאין פודין בטריפה, וע"כ שסברו שיש לחלק בין הטריפות, אם היא טריפה הניכרת לעין בחיי הבהמה, לטריפה הניכרת רק אחר השחיטה. והסברא בזה היא, שכיון שהמקור לכך שאין פודין בשה טריפה, נלמד מקרבן פסח (כמבואר שם), הרי הסיבה שלא ניתן לפדות בשה טריפה באופן שנחתכו רגליו נובע מתוך כך שאין בהמה זו בכלל "שה", אבל שאר טריפות הנובעות מחמת מום שבתוך גופה, אינו משום שאינה בכלל "שה", אלא מחמת שחיותה של הבהמה קלושה, שאזי יש חסרון מחמת שחיותה, והיינו ששחיטה מתירה אכילת הבהמה, רק כאשר כל חיות הבהמה ניטלה מחמת השחיטה, אבל באופן שחיות הבהמה קלושה מצד עצמה מחמת חיותה טריפה, אין השחיטה מתירתה באכילתה. ומעתה אומר הגר"מ שטרנבוך שטריפה מחמת מום שבסתר שאינה סתירה למושג של השם "בהמה" אינו חסרון בפדיון פטר חמור, אלא רק בקרבן פסח, באשר קרבן פסח מצותו בשחיטה, ואם השחיטה אינה מתירה הבהמה, אין הבהמה בכלל קרבן, משא"כ בפדיון פטר חמור שעיקר מצותה בפדיה, אין חסרון בכך שהבהמה טריפה מחמת מום שבקרבה. (וכע"ז כתב הגר"נ גשטטנר זצ"ל הו"ד בספר פדיון הבן כהלכתו במכתבים שבסוף הספר אות ב').

ולדבריו עולה שבפנינו שהכבש נמצא טריפתו בקרבו ולא במום הניכר לעין בעת חיותו, אינו בכלל טריפה הפוסלת אותו מפדיון פטר חמור. אלא שכתב הגר"מ שאין דבר זה מוסכם על הכל, באשר התוס' יו"ט (ע"ד המשנה בבכורות) העמיד דברי המשנה בכל טריפה שהיא, ומש"כ רש"י שהטריפה המדובר היינו שנחתכו רגליה מן הארכובה, היינו משום שהמשנה עסקה באופן שאדם בא לפדות החמור בשה, ומנין לו לדעת שהשה טריפה מחמת חסרון באבריו הפנימים, ולכן העמיד רש"י שמדובר שניכר טריפתו לעין כל באשר נחתכו רגליו.

חמור בהמה לחבירו לחרישה ונמצא טריפה האם יש כאן אונאה

ג. שנית יש לברר, האם מה שאמרו ששווי הכבש היה יותר מהחמור, הכוונה שבעוד שהכבש חי היה ניתן למוכרו לכל דיכפין, ונמצא א"כ שבעת הפדיון היה לו ערך יותר מהחמור, או דלמא שהכבש היה שווה רק לבשרו למוכרו לגויים שיאכלו בשרו.

והנה אם נאמר ששווי של הכבש היה מחמת שבחיו לא היה ידוע על טריפתו, ומחמת כן היה ניתן למוכרו בשוק ככבש בריא, יש לדון האם באמת נחשב הכבש לבעל ערך הגם שישלמו עליו. שהרי כתב הנתיבות המשפט (סי' ר"ז סק"ח) לחדש שההורג בהמת חבירו ונמצאת טריפה, אינו משלם לו אלא דמי טריפה, והגם שהיה יכול המוכר למוכרו בשוק עבור חרישה (שמוכר עבור שחיטה ונמצא טריפה בטל המקח) מ"מ אין זה ערכו האמיתי של הבהמה במה שהיה ניתן להשיג עבורו דמים כבהמה בריאה, כיון שבהמה טריפה פחותה בערכה מבהמה שאינה טריפה, הגע עצמיך אומר הנתיבות, אילו אדם ימכור כסף מזויף בתכלית ההצלחה, האם נאמר שהמזיק את אותו כסף, יהיה חייב לשלם דמי כסף טהור, באשר לא נודע זיופו ברבים, הרי ודאי אינו כך, ומה שניתן להונות את הלוקח ולקבל תמורת החפץ תשלום מלא, אין זה מעלה את ערכו האמיתי של החפץ, ומעתה גם המוכר בהמה שהיא טריפה, אך לא היה ידוע הדבר לעולם, הגם שיכול לקבל תמורתה תשלום מלא, מ"מ אי"ז אלא אונאה, ולא ערך אמיתי.

[ומדברי ההפלאה עולה שסבר כהנתיבות, שהק' (בספ"ק דכתובות) שכיון שכלל נקוט בידנו שאין הולכים בממונות אחר הרוב, למה אמרה תורה "מכה בהמה ישלמנה" אולי יש בה איזו טריפה שאנו לא יודעים ממנה, ואין לומר שהולכים בזה אחר רוב בהמות שאינן טריפות, שהרי אין הולכים בממון

אחר הרוב. והנה אם נאמר שערך הבהמה נמדד לפי שיווי הממון שניתן להשיג תמורת הבהמה, ולא כפי מצבה האמיתי, אין כאן קושיה כלל, באשר מזיק בהמת חבירו הפסיד לו את ערכה כפי שנמכרת בשוק, וע"כ מבואר בדבריו שאם אכן היא טריפה אין ערכה האמיתי כפי שנמכרת בשוק].

אך האמרי בינה (הלכות דיינים סי' כ"א) השיג בתוקף ע"ד הנתיבות באומר, שהרי כל אדם שקונה בהמה לחרישה (היינו שאינו מתעתד לפתוח את גופה ולבדוק שלמותה) קונה אדעתא דהכי שיתכן שאין תוכה כברא, והרי היא טריפה, ואם קרא ונמצא טריפה, אינו יכול בטענות אל המוכר, ומשום כך, גם המזיק בהמה זו הדעת נותנת שחייב לשלם כפי ערכה בשוק במצב שהייתה בחייה.

נמצא א"כ שאם נבוא לתלות את ערך דמיו של הכבש בעודו בחייו, במחירו בשוק כבהמה חייה, הרי הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים הנ"ל, ולפי דברי הנתיבות, אין לה ערך אמיתי, וממילא לא ניתן לדון שהפדיון יתפוס מצד ערכה, ואילו לדברי האמרי בינה יש לסמוך על ערכה בעודה חייה. אך מ"מ גם לפי דברי הנתיבות ניתן להעמיד את השאלה באופן שבשר הכבש כבהמה שחוטה ערכו עולה על דמי החמור החי.

האם ניתן לומר שהפדיון חל מחמת שוויו של בשר הכבש

ד. אלא שיש לנו לדון ממקום אחר, והוא שהרי הפודה בחושבו שהכבש בריא, לא התכוין לפדות בשוויו של בשרו, אלא בעצם גופו של הכבש, והאיך נאמר שעתה שנמצא הכבש טריפה יחול הפדיון למפרע ע"י שוויו של הכבש.

לשאלה זו נדרשו הפוסקים, המנחת יצחק (ח"ח סי' קי"ח), והדרך אמונה (פי"ב מביכורים ה"ח בביאור הלכה ועוד) והשיבו, ששאלה כעין זו נידונה בגמ' ובראשונים, לגבי קנינים, והוא שמצינו בברייתא בקדושין (דף מ"ח א') שהמקדש אשה בשטר קידושין שנכתב שלא לשמה, אינה מקודשת (מכיון שילפינן קידושין מגיטין שצריך שיכתב שטר לשם האשה כפי שגט אשה צריך להכתב לשמה), ומ"מ דעת חכמים ששמין את הנייר, אם יש בו שוה פרוטה מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת. וכ"כ הר"ן (קדושין דף ה') בשם הרי"ף שהביא ירושלמי, האומר ששטר שיש בו שו"פ גם אם הוא פסול מתורת שטר קידושין, מ"מ מקודשת מדין כסף. וכן פסק השו"ע (אבהע"ז סי' ל"ב סעיף ב'). נמצאנו למדים מהלכה זו חידוש בהלכות קנינים, שאדם שמכין לקנות חפץ ע"י קנין מסוים, אך קנין זה מאיזה סיבה אינו מועיל, אך מ"מ דרך אגב עושה קנין אחר שלא היה בדעתו לקנות באמצעותו, אזי יועיל הקנין הנעשה בדרך אגב, ולא אומרים שכיון שהשליך יהבו על הקנין המסויים, לא יועיל לו הקנין שנעשה בדרך אגב. ועי' בדרך אמונה (הנ"ל) שהרבה מקורות לנושא זה, ויש בזה סתירות מכמה גמרות ואכמ"ל.

ומעתה אומרים הפוסקים, שהגם שבטקס רב הרושם שנערך לפטר חמור, התכוין הפודה לפדות בכבש במציאותו ולא בערכו, הרי אפילו שנתברר לבסוף שנמצא טריפה, מ"מ שפיר ניתן לומר שחל הפדיון מצד ערכו בתור בשר למכירה, ולא אומרים שנחסר כאן כוונת הפודה.

למה אין אומדנא שלא היה חפץ לפדות בשוויו של הכבש

ה. אלא שעדיין יש לפקפק בדבר, ולומר שהנה הובא דברי הבית יוסף, שלכתחילה ראוי לקיים מצות הפדיון בשה עצמו ולא בשוויו, ומעתה יש לנו לשאול, למה נאמר שהפדיון חל מצד שוויו של השה, והרי באמת לא התכוין הפודה לפדות בשוויו, אלא שאנו אומרים שכיון שהייתה לו כוונה לפדות מחליטים אנו שהפדיון תופס מחמת שוויו, אבל בכך שאנו אומרים זאת, ימצא לפודה הפסד של מצוה

לכתחילה, וא"כ יש כאן אומדנא שלא היה חפץ הפודה לקיים המצוה באופן של "דיעבד". (וביותר יש להעמיד השאלה לפי מש"כ הגר"מ שטרנבוך בתשובה הנ"ל שפדיון בשוויו של השה, אינו קיום מצות פדיון, אלא מתיר ההנאה מן החמור).

אך מאידך יש כאן סברא הפוכה, שמכמה סיבות יש לתלות שהפודה חפץ בפדיון שנעשה אפי' שהוא בגדר דיעבד, א' שהרי מבואר בפוסקים שבעת הפדיון הפודה מברך על מעשה הפדיה, ואם ננקוט שלא חלה הפדיה כלל, תמצא ברכתו לבטלה. ב' הרי בתורה נאמר שאם לא פודה את החמור חייב לערוף ראשו, וברמב"ם (פי"ב מביכורים ה"א) מנה עריפת ראשו למצוה, אך הראב"ד השיגו שאין בעריפה מצוה, אלא קנס על כך שלא פדה. ומעתה אם ננקוט שמצות הפדיה לא חלה מלכתחילה, הרי ימצא שלשי' הרמב"ם ביטל מצות עריפה בשוגג, וא"כ יותר מסתבר לומר שעדיף לפודה להשען על הפדיה שעשה באופן שחל מחמת שוויו של בשר הכבש.

ועדיין יל"ע בזה, שהנה כתב המנח"ח (מצוה כ"ב אות י"א) שאם אדם פדה החמור בשה בתורת שוויו של השה, ולא בתורת שה מצד המציאות שלו, אזי באם השה שווה יותר מהחמור, על הכהן להשיב לפודה את הפרש במחיר בין חמור לכבש, כיון שלא מגיע לו תמורת החמור, אלא כערך דמי החמור בשה, ומעתה כיון שהפודה לא דרש מהכהן הפרש בערכו של הכבש היתר על דמי החמור, ע"כ שיש כאן גילוי מילתא שלא התכוין לפדות בערך הכבש, אלא במציאות של הכבש, והאיך נאמר שמכיון שהתברר שהכבש טריפה, נעשה הפדיון על ערכו של הכבש ולא על מציאותו.